

ВІДГУК

кандидата мистецтвознавства,
доцента кафедри історії української музики та музичної фольклористики
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського
ГНАТЮК ЛАРИСИ АНАСТАСІЇВНИ

та заслуженого діяча мистецтв України, професора,
професора кафедри хорового диригування
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського
РАДИКА ДМИТРА ВАСИЛЬОВИЧА

**на творчий мистецький проєкт
аспіранта творчої аспірантури кафедри хорового диригування
Національної музичної академії імені П. І. Чайковського**

СМІРНОВА АРТУРА ЮРІЙОВИЧА

**«ЖАНР ЛІТУРГІЇ У ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА КОШИЦЯ:
ВИКОНАВСЬКИЙ АСПЕКТ»**,

поданий до захисту на здобуття ступеня доктора мистецтва
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

Актуальність теми творчого мистецького проєкту й обґрунтованість його положень. Олександр Кошиць — знакова постать для української хорової культури ХХ століття. Його універсальна творча особистість (О. Коменда) набула унікального значення в масштабах західноєвропейського та українського мистецтва і вирізняється багатогранністю видів діяльності: «диригент, композитор, педагог, фольклорист, етнограф, музичний критик та есеїст, мемуарист та музично-громадський діяч, театральний капельмейстер» (с. 11). Ім'я О. Кошиця знане в усьому світі переважно завдяки його диригентській та менеджерській діяльності: 1919 року за дорученням С. Петлюри¹ митець заснував Українську республіканську капелу, з якою виїхав на гастролі задля презентації у світі музичної культури України.

¹ Симон Петлюра на той час — Голова Директорії Української народної республіки.

Незважаючи на значні досягнення О. Кошиця як диригента, етнографа, композитора й письменника, його творча спадщина й різнобічна діяльність досі малодосліджена: після від'їзду митця за кордон його ім'я було заборонено, а твори вилучено з виконавського обігу. П'ять Літургій, написані в еміграції, також досі майже невідомі ані музикознавцям, ані слухачам. Тож творчий мистецький проєкт та його наукове обґрунтування Артура Смірнова «Жанр Літургії у творчості Олександра Кошиця: виконавський аспект», безсумнівно, актуальний, має наукову й художню цінність, оскільки здобувач уперше в українському музикознавстві комплексно розглядає зазначені твори композитора. Ознаки новаторства мають музикознавчий аналіз творів О. Кошиця, виявлення в них засобів розвитку традицій української церковної і народної музики як фундаментальних засад духовної творчості митця й висвітлення виконавської долі Літургій. У роботі розглянуто життєтворчість митця, простежено стан і характер вивчення його творчості в вітчизняному музикознавстві, що потребувало залучення структурного, системно-аналітичного, культурно-історичного, жанрово-стильового, біографічного методів дослідження.

Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту має чітку й логічну структуру, складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків. У списку використаної літератури — 194 позиції.

У першому розділі дослідження «Духовні твори Олександра Кошиця: музикознавчі студії» розглянуто основні етапи наукового осмислення життєтворчості композитора, визначено місце духовної творчості (передусім Літургій і жанрів паралітургійної музики) в його доробку. Визначено, що духовну музику О. Кошиця, як і багатьох інших українських композиторів, потрапляє до поля зору музикознавців лише в період Незалежної України.

Аналіз творчої спадщини О. Кошиця дав змогу виявити значення і роль її сакральної частини: «... твори духовного змісту становлять ледь не половину всього творчого доробку О. Кошиця. Різні за жанром,

масштабністю задуму та формою побутування, твори духовної тематики були лейтмотивом всього творчого шляху композитора» (с. 30).

Звернувшись до епістолярію О. Кошиця, автор дослідження надає цікаві факти щодо роботи композитора зі старовинними церковними книгами і фольклорними зразками, виявляє впливи на творчість митця українських духовно-музичних традицій і народної пісні. Важливе спостереження автора: до жанру Літургії О. Кошиць звернувся у найскладніший період свого життя — в еміграції.

Досліджуючи використання у духовно-музичних творах О. Кошиця запричастних віршів, А. Смірнов виявляє, що «протягом п'яти літургій композитор озвучив майже весь богослужбовий текст літургійного обряду» (с. 36).

У другому розділі роботи простежено історію створення кожної із п'яти Літургій О. Кошиця, акцентовано тісний зв'язок його композиторської та фольклористичної діяльності. Літургії О. Кошиця розглянуто в богослужбовому та концертному аспектах. Залучаючи до розгляду етнографічні розвідки О. Кошиця, А. Смірнов висвітлює традиції української церковної та народної музики як інтонаційну основу його духовної творчості. У процесі аналізу дослідник спирається на думку музикознавців щодо збереження «питомої інтонаційності» в Літургіях митця. А. Смірнов коментує невдоволення О. Кошиця якістю україномовних перекладів літургійних текстів: «Найімовірніше, саме відсутність якісного українського перекладу Літургії спонукала композитора залишити церковнослов'янський текст як основу для чотирьох літургій. Можливо, у наш час літургії О. Кошиця майже не виконуються з цієї ж причини» (с. 42).

У другому підрозділі цього розділу композиційні особливості Літургій О. Кошиця розглянуто з урахуванням їхніх виконавських особливостей і шляхів інтерпретації нотного тексту. Спостереження над структурою і вербальним текстом Літургій автор узагальнив у таблиці, що дає змогу виявити спільні риси й відмінності між цими творами, а також полегшити диригентам виконавський процес.

Музикознавчий аналіз дає підстави вважати Артура Смірнова вдумливим, здібним музикантом, здатним осмислити всі засоби музичної виразності, розкрити їх тісний зв'язок із вербальним текстом. У процесі аналізу виявлено, що тональна драматургія, ладогармонічні барви, засоби народнопісенного багатоголосся (підголосковість, стрічковий тип викладу, типові прийоми голосоведення: рух паралельними терціями чи секстами, завершення фраз унісонними кадансами, «вивідні» елементи у верхніх голосах тощо), фактурні контрасти (чергування сольного викладу з хоровим гармонічним тлом і поліфонічної фактури тощо) зумовлені змістом і характером вербального тексту.

Докладний аналіз Другої, Третьої та Четвертої літургій виконано з урахуванням виконавського ракурсу, що сприятиме зростанню серед диригентів і хористів зацікавленості цими творами. Спираючись на працю Ольги Перепелюк, А. Смірнов зазначає, що «літургія жодного українського композитора як цілісний твір не виконувалась повністю або виконувалася у переробленому вигляді» (с. 62). Коментуючи цю думку, А. Смірнов зауважує, що О. Кошиць враховував «реалії життя та розумів, що не кожен церковний регент буде працювати з професійним хором, а отже не буде мати “технічних” можливостей для якісного виконання авторської літургії. Тому О. Кошиць залишив практичні поради щодо полегшення виконання його літургій» (с. 65). Далі дослідник пише про поступове зростання уваги до духовної спадщини митця серед диригентів (від радянського періоду до сучасності), хорових колективів («Думки», чоловічої хорової капели ім. Л. Ревуцького, студентського хору П. Муравського, Liatoshynskiy Capella: Choir під керівництвом Б. Пліша та ін.), у певних регіонах (наприклад, більш виконуваними духовні твори О. Кошиця були в Західній Україні).

Заявлені в роботі аспекти дослідження розкрито послідовно, аргументовано. У загальних роботах відображено її основні етапи. Творча пошуковість та вичерпаність аналізу, які властиві науковому обґрунтуванню, дають підстави вважати вдалою спробу Артура Смірнова

реалізувати свої новаторські ідеї. Усі положення й висновки наукового обґрунтування досягнуто самостійно, матеріал роботи не містить ознак плагіату.

Відповідність публікацій і мистецьких апробацій темі творчого мистецького проєкту. Матеріали наукового обґрунтування творчого мистецького проєкту апробовано на шести міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглих столах, а також висвітлено у двох статтях у наукових фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України в галузі «Мистецтвознавство» (1. Духовні твори Олександра Кошиця: жанрово-стильові особливості // Актуальні питання гуманітарних наук : зб. ст. / Дрогобицький держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич : Гельветика, 2024. Вип. 74. Т. 2. С. 109–116. 2. Виконавська доля літургій О. Кошиця // Аспекти історичного музикознавства / Харківський нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2024. № XXXV (35). С. 30–46).

Рівень виконання творчого мистецького проєкту.

За темою творчого мистецького проєкту презентовано концерт-іспит на здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтв.

Творчий мистецький проєкт Артура Смірнова «Жанр Літургії у творчості Олександра Кошиця: виконавський аспект» представлено на концерті-іспиті на здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтв (Київ, 9 серпня, 2024 року). Концерт відбувся у Михайлівському золотоверхому соборі (вул. Трьохсвятительська, 8, Київ).

Вибір тематики творчого мистецького проєкту Артура Смірнова тісно пов'язаний з його виконавськими пріоритетами, зумовлюється актуальністю порушених проблем, їх причетністю до доленосних подій в історії України. Логічне і виправдане комбінування номерів із різних Літургій О. Кошиця дало змогу в одному концерті досягнути жанрово-стильові особливості музичної мови О. Кошиця.

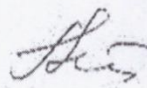
Прошу Артура Смірнова відповісти на запитання:

1. Які подальші наукові перспективи має проблематика Вашої роботи? Які питання слід порушити у наступних наукових працях про О. Кошиця, щоб ще більше активізувати увагу виконавців до його творчості?

2. Чи помітні в Літургіях О. Кошиця впливи стилю композиторів — його сучасників і попередників? Творчість яких українських митців вплинула на нього найбільше?

Усе зазначене дає підстави для висновку: творчий і науково-дослідний складники мистецького проекту Артура Смірнова «Жанр Літургії у творчості Олександра Кошиця: виконавський аспект» виконані на високому професійному рівні, цілком відповідають вимогам МОН щодо кваліфікаційного рівня доктора мистецтва. **Артур Юрійович Смірнов заслуговує на присудження ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.**

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
виконувач обов'язків професора
кафедри історії української музики
та музичної фольклористики

Гнатюк Л. А.

Заслужений діяч мистецтв, професор,
професор кафедри хорового диригування

Радик Д. В.

